

PHILOSOPHICA.

23. — *Metaphysicæ*. *Tomus prior.*
 24. — *Metaphysicæ*. *Tomus posterior.*
 25. — *Commentaria in Logicam, aliosque Aristotelis*
libros. *Tomus unicus edendus.*

Nullus Auctorum veterum fuit, nullus recentiorum, quorum quidem opera extent, qui posteritatem tam numeroso voluminum fœtu locupletaverit. Quis vero in tot monumentis, librisque volutandis non amet, ac sitiatur puritatem illius doctrinæ e puris Sanctorum Patrum, et Ecclesiæ fontibus sine ulla fœce manantis? nihil ut sit tam multis in quæstionum flexibus, atque mæandris, quod non possis (ut olim de Magno Hilario dicebat Hieronymus) *inoffenso pede decurrere*¹. Tanta certe doctrinæ illius, sive res fidei tractet; sive mores, aut mentem erudiat, apud omnes auctoritas est, ut merito ei possit aptari, quod de Principe Theologorum Nazianzeno Doctor ait Angelicus: *Nazianzeni tanta est in doctrina auctoritas, ut nullus unquam ejus dictis calumniam inferre præsumpserit*². Id, quod religiosissimus, doctissimusque Molina ex sacra Carthusianorum familia observat, dum Soarium *in sententiis eligendis prudentissimum, atque in opinando consultissimum* attestatur.

Si quis vero objiciat decretum Clementis VIII, quo damnavit illam propositionem: *Licet per litteras, aut internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere*. Quam Soarius ita est interpretatus, ut diceret: Non licere quidem absentem unquam pœnitentem absolvere: licere tamen confessum in absentia Sacerdotis (in extremæ tantum necessitatis articulo, cum moribundus, editis contritionis indicîis, confessarii copiam postulat, et ante adventum illius, sensum, aut usum omnem rationis amittit) ab ipso jam præsentem absolvi, si de pœnitentiæ signis ex astantium testimonio constet³. Si quis (inquam) illud objiciat; sciat imprimis nullo Pontificum diplomate damnatam eam doctrinam, quippe quam paulo ante, et post Soarium, viri gravissimi, atque doctissimi, ut Catholicam typis mandarunt. In quibus illustrissimus, et praxeos in Romana Curia peritissimus Cardinalis Totelus, *Expressam sacrorum Canonum sententiam*, affirmat. Assensere Rutilius Bensonius, Episcopus Lauretanus in libro⁴, quem ipsi Clementi VIII, dicavit: Vasquez, tom. 4, de Pœnitentiâ⁵ qui post illud decretum lucem vidit; Alexander Pezantius, Comes, et Eques Romanus, utriusque juris Doctor⁷: ac

¹ Epistola ad Lætam, de Institut. filiae, 1 part., quæst. 61, art. 3.

² In Instru. sacerdot., lib. 3, cap. 11, § 5.

³ Tom. iv, de Pœnit., disp. 10, sect. 3, et disp. 21, sect. 4.

⁴ Lib. 3, Summ., cap. 8, n. 2, ad fin.

⁵ Lib. 1, Speculi, d. 5, quæst. 5, § ultim.

⁶ In 3 part., ad quæst. 84, disp. 11.

⁷ Ad quæst. 91 D. Thom., art. 2.

nuperrime noster Ægidius in Lovaniensi, Academia publicus professor¹ traditam a Soario doctrinam multis Conciliorum, Pontificumque decretis luculente confirmat. Et (quod caput est) ipse Clemens VIII, interrogatus, num moribundus in eventu, quem diximus, absolvi deberet? *Debere*, respondit, adjiciens, *Neque aliter se facturum, neque id unquam suo illo vetuisse decreto*. Cujus oraculi testes auriti fuere, 16 April., ann. 1608. Illustrissimus Cardinalis Bellarminus, et Illustrissimus Archiepiscopus Armanacus, qui addidit: *Puniendum a se Parochum, quin in simili eventu pœnitentem cunctaretur absolvere*. Litteras præterea ejus rei testes, signatasque suo chirographo tradidit R. e Societate JESU Patri in Belgio Provinciali, doctissimoque P. Leonardo Lessio Romæ tum temporis commorantibus. Quæ omnia diligentissime refert, loco supra dicto, citatus Ægidius. Adde Constitutiones synodales² Visensis in Lusitania dioceseos, anno 1617, accuratissime editas ab Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino D. Joanne Emmanuele insignis pietatis Antistite: in quibus ea doctrina Parochis omnibus exercenda præcipitur.

Inter cæteros vero libros, quos Soarius evulgavit, is, quo Serenissimo Angliæ Regi Summi Pontificis hortatu pro Catholica fide respondet, gloriam illi peperit immortalem. Mirum quantum opere in illo ingenium, eruditio, Fidei ardor, modestiæque Auctoris eluceat! Possent hæretici, nisi mens læva fuisset, e tanta verborum modestia, etsi alia argumenta deessent, germanæ, sinceræque fidei veritatem agnoscere. Sed tantum, proh dolor! splendorem ferre non poterant cimberia lumina, et errorum tenebris assueta. Extemplo Catholicus liber cum invisio Auctoris nomine in medio Londini foro publice concrematur. *Inspicienter id quidem; quid enim profuit librum esse combustum, cum hoc ipsum quod est ideo combustus quia hæreticorum dogmatis derogabat, memoriæ traditum sit?* Ut pene olim dixit Lactantius³, cum libri, quos contra Religiones Deorum Numa conscripserat, Romæ in concione populi cremarentur. Datae subinde ab Anglico ad Regem Catholicum litteræ, quibus monebat pestiferam ab Hispano homine prodiisse doctrinam, deteriora in posterum alios, ni licentiam coereret, ausuros. Gravissime tamen responsum a Catholico fertur: *Mirari se quid in eo opere reprehendat; cum satis compertum haberet: nihil ibi adversus Rempubliam, aut Reges, Principesve legitimos edoceri: nihil a communi Ecclesiæ sensu: nihil a recta fide, aut sanis moribus alienum, sed certissima fidei dogmata rationum librata ponderibus Patrumque, ac Theologorum testimoniis constabilia: pro quibus sciret se et ferro, ubi opus esset, et sanguine promptum paratumque decernere*. Aperte significans Ecclesiam criminari, qui Soarium criminarentur. Quod quantæ gloriæ, et consolationi sit Ecclesiæ propugnatoribus, indicat Augustinus⁴: *Non sane parva est, parumque gloriosa consolatio cujuscumque nostrum, si ab inimicis Ecclesiæ cum ipsa Ecclesia criminamur*. Ita hæretici dum abolendo Soarii libro

¹ Tom. II, de Sacram. de Pœnit., dis. 7.

² Lib. 1, Constitut., titul. 5, Constitut. 7, num. 6.

³ Lact., de falsa Relig., lib. 1.

⁴ Libro de unico Bâptisma, contra Petilianum.

flammam pararunt, addidere lucem et famam. Itaque Soarius, cui nihil gloriosius, quam hæreticorum displicuisse gregi, ubi combustum publice librum audiit, ingenti gaudio, lætitiæque perfusus adjecit: *Nihil sibi jucundius, nihil optatius accidere potuisse, quam si eandem cum libro suo fortunam subiret; ut Orthodoxæ Fidei dogmata, quæ hactenus stylo ingenioque defenderat, vita quoque ac sanguine tueretur.* Quam ardentem Religiosissimi Patris, devotamque testandæ profuso sanguine Fidei voluntatem cum miraretur is, qui Concordiam in Evangelia edidit, Sebastianus Barradius, alterum hujus Collegii lumen et columen; sancta quadam correptus invidia, atque ejusdem accensus ardore Martyrii addidit opportune, Ovidianum illud mutuans, et paululum mutans.

. Sine me liber ibis in ignes?
Hei mihi, quod domino non licet ire tuo.

Reliqui libri præcone non egent; sua se dignitate tuentur: suo se Auctore commendant.

Nec vero minora Soarium, quam litterarum decorant ornamenta virtutum. Sæpe a multis vocatum in dubium est, Doctior ne, an sanctior fuerit? Doctor Ottadius in Academia Complutensi fama notissimus, idemque post Abulensis Episcopus, *Soarium quidem apprime doctum, sed sanctiorem esse dicebat.* Eadem mens omnium recte sentientium fuit. Atque ut ab illa exordiamur, quæ cæterarum virtutum fundamentum est. Scientia, quæ, teste divo Paulo, cæteros inflat, ipsum altius deprimebat. Cum enim pervenisset ad id litterarum famæque fastigium, quo nemo fortasse alius hac ætate: candidè fatebatur nulla animi elatione moveri; quod sciret quamplurimos alios etiam rusticos, si æquis, ac ipse, a Deo juvarentur auxiliis, doctiores evadere potuisse. Rogatus a quodam alterius facultatis Doctore Primario: uter numini plus deberet, Rex ne aliquis cui Deus sceptrum summumque apud mortales honorem obtulit; an ipse, cui Deus Theologiæ sapientiæque tradiderat claves? demissis oculis, totusque pudibundus: *Ille, inquit, plus debet, cui Deus Humilitatem, suique notitiam donat.* Dom. D. Alphonsus a Castelbranco, Episcopus Conimbricensis in Encomiastica illa, quam diximus, Anglicani libri Censura: *Soarium communem hujus ætatis Magistrum et Augustinum alterum, ut supra retulimus, appellavit.* Dici non potest quantum ex ea re dolorem acceperit optimus Pater, professus lacrymantibus oculis *Indignum se, qui inter AUGUSTINI discipulos numeraretur.* Neque id satis; per se ipsum, perque alios, qui apud Episcopum gratia plurimum et auctoritate valebant, omnes et vires et conatus adhibuit, quo verba illa perpetuo sibi, ut ipse dicebat, futura rubori, penitus delerentur. Neque destitit ab incæpto, donec Episcopus obfirmate respondit: *Quod scripsi, scripsi:* addens ea, qua solebat urbanitate, atque lepore: *Velle se hac una in re, Pilato videri similem.* Ab omni sibi placentis, ne dum tumentis animi significatione longissime aberat. Nunquam excidit verbum, quod propriam laudem, jactantiamque oleret. In publico disputationum certamine,

cui præerat ipse Soarius, is, qui contra argumentabatur, e Thesibus unam oppugnans, rem urgebat potissimum testimonio Augustini, cujus verba, se de industria, seu memoria labente, mutaverat. Negavit ergo Soarius inter opera sancti Doctoris verba illa, vel sententiam reperiri. Instanti adhuc, insultantique subjecit: *Sibi quoque in promptu esse quidquid ea de re scriptum reliquerat Augustinus.* Pupugit illico animum ea tumoris, ut uni ipsi videbatur, atque arrogantia plena responsio; tantumque inde mœrorem retulit domum, ut quærentibus causam magno cum dolore responderit: *Nunquam sibi antea verbum, quod meminisset, tam turpidum, tamque insolens excidisse.* Vitabat hominum congressus, ne suas in laudes impingeret. Publicam Aulam, in qua litterariæ concertationes habentur, raro adibat; ne ipsum Magistri, discipulive (quod inter disputandum facere consueverant) cum honoris præfatione laudarent. Cum vero cogebatur adesse, nomenque suum et laudes, quæ invito sæpius obtrudebantur, audire; illico index pigentis animi rubor emicabat in vultu, quem manu tegebat apposita, significans onerari se potius, quam honorari. Quoties opus aliquod, scriptumve illius, quod omnes mire probarent, coram impensius laudabatur; virgineo quodam pudore suffusus: *Tolerabile id utcumque esse, tantum addebat.* Si quis sermonem injiceret de honoribus, ac dignitatibus, quæ illi pro egregiis in Christianam Rempublicam meritis deberentur; vultu severo subiciebat: *Indignum se, qui in Societate vel infimi coqui munus obiret.* Adeo illum species omnis adulationis offenderat. Passis, quod aiunt, velis semper effugit loca illa, vel opportunitate, unde aliqua honoris aura posset affluere. Propterea cum Cardinales a Romana, Principes viri a Regia Curia ne discederet, hortarentur; significabat eum terrarum præter omnes angulum sibi arridere, in quo unius cellulæ clausus angustiis Deo, sibi, librisque vacaret. Magister omnium, cujus sententiam iudiciumque alii sequebantur, sæpe discipulos præsertim suis in rebus magna summisione animi consulebat, libros iis, commentariosque recognoscendos tradere solitus: et si quid in eis censura dignum animadverterent, pari quoque facilitate mutabat.

Sui contemptor honoris, servantissimus erat alieni. Nullius ingenium famamque deprimere: omnes dignis laudibus solebat extollere: eos etiam, qui minus videbantur aliorum opinione laudabiles. Si quid inter argumentandum, quod minus placeret, cuiquam excidisset: non continuo ut falsum absurdumve damnabat: nec ultra progrediebatur quam ut diceret: *Obscurum id sibi, difficileque videri;* quo magis suo, quam alieno detrahebat ingenio. Cum semel data negabantur: dicebat tantum sedata voce, et animo: *Non libenter retrogredior.* Eadem scriptorum modestia, quæ verborum. Cum priorem de Gratia tomum recognoscendum mitteret Olysiponem, librorum Censorem etiam atque etiam per epistolam monuit, ne in sententias solum animadverteret, si quid minus verum, aut probabile deprehenderet: sed in verba etiam, si forte scribendo præcipitem fefellissent, quæ offendere alicujus animum, aut leviter pungere viderentur. E dignitate Sanctorum Patrum, veterumque Doctorum scribit semper, et loquitur, maxime D. Thomæ cujus quantum apud se valeret auctoritas in sexto libri de Gratia Prolegomeno explicat. Illud denique Soarii fuit, nullius

existimationem aut nomen obterere : veritatem asserere : Fidem tueri : mente non lingua belligerari, ac ne hæreticos quidem, quibus mars ventosa in lingua, dicterio, aut convitio violare. Quare Episcopus Conimbricensis dictitare solitus erat : *a se visum neminem, in quo modestia, atque doctrina tam ex æquo certarent.* Detrahentes alienæ famæ audire non poterat, solitus erumpentes eo sermones vultus severitate compescere. Cum inter epulas, ad quas eum vocarat auctoritatis magnæ Prælati, absentis viri unius fama roderetur; vultu severo, atque ea, qua erat, animi celsitudine palam edixit : *Aut viri illius, quem optimum norat, parcendum honori : aut sibi inde, si pergeret, e vestigio recedendum.* Ita majorem gratiam iniit a Prælati, qui addidit : *Pluris se deinceps facturum amicitiam illius, qui amicorum famam tam constanter ac libere tueretur.*

Par ejus animo Patientia multis gravissimisque in rebus enituit. Sciebat (et scire tamen dissimulabat) esse nonnullos, qui specie quidem tuendæ veteris Theologiæ : re autem ipsa livore ducti in ea doctrina, quam evulgarat, tanquam in scirpo nodum quærerent; unde illam apud Romanum Pontificem velut novitatis amantem, aut ream temeritatis arguerent. Nullæ tamen acceptæ injuriæ verbum aliquod amarulentum redolensque vindictam ab eo unquam exprimere potuerunt. Neque vero movebatur illorum morsibus et cavillis, qui ut majus aliquid sibi affingant, solent inter scribendum, aut loquendum magnis insignibusque ingeniis allatrare. Cum ex Collegio Complutensi Salmanticam pervenisset, nihil ei potius fuit ac prius, quam ut Doctorem illius Academiæ, qui non leviter ipsum in scriptis offenderat, officiose ac peramanter inviseret. Si quis in æstu argumentationis verbum in illum aculeatius intorqueret, caput aperiens honoris causa, sereno animo excipiebat et vultu; eique indignitatem inique ferentibus respondebat : *Plus se dolere ob existimationis jacturam, quam maledicendo patiebatur is, quem ira commovit, quam ob injuriam, aut probrum, quo indigne fuerat lacessitus.*

In cibo ac potione abstinentia, virtutum ac sapientiæ nutrix, erat hujusmodi. Tres per hebdomadam dies severe ac rite jejunium tolerabat, præter alia Divorum, quos præcipua religione colebat, pervigilia multa : et Quadragesimæ, Adventusque Domini ferias. Reliquis anni temporibus sumpto ad meridiem cibo, aut perexiguo, aut nullo, prandium differebat in noctem. Ab hac rigide vivendi consuetudine dimoveri potuit nunquam, etsi Prælati, ac Principes viri, quibus negare non poterat, invitarent : quorum mensis comitatus tantum, aut hospitii causa nonnunquam intererat, dapibus, quæ apponebantur, quantumlibet exquisitis penitus illibatis. In attenuatum studiis, jejuniisque corpusculum singulis etiam, quod nonnulli curiosius explorarunt, ante lucem diebus immaniter sæviebat flagris æreo filo intertextis. Eam puniendi sui consuetudinem intermitteret, cum æstivo tempore secedebat in villam augendis per otium studiis opportunam; solebat se in locum aliquem secretiorem abstrudere, ne illius laboris socii sonitum se verberantis audirent. Lectus etiam maxime per Adventum, et Quadragesimam solito durior : id quod in tam gravi ætate, affectaque valetudine non levis erat exempli. Cum ita corpus affligeret ac maceraret, illud semper

interim verebatur ne forte sibi plus nimio indulgeret, dolebatque ex animo, quod exempla veterum Patrum, qui se voluntariis pœnis insigniter cruciaverant, studiorum, ac valetudinis causa imitari non posset; dicebatque mitigatum sibi istum utcumque dolorem viri cujusdam religiosissimi litteris, quibus monuerat, parceret viribus, consuleretque valetudini : Deum ab ipso non ferrum, sed calamum : non sanguinem exigere, sed atramentum. At Soarius et sui hostis, et solitus suas ejusmodi verbis obumbrare virtutes, cum ferro calamum junxit, cum sanguine miscuit atramentum.

Supersedeo virtutibus aliis, ut veniam ad Orationem, cujus studium in eo et frequentius et flagrantius; mirum ut sit hominem litterarum studiis addictissimum, cum se daret Orationi, ita vacuum fuisse curarum sollicitudinumque tumultu; nihil ut feriantis cum Deo animi pacem aut quietem interturbaret. Affirmavit cuidam e nostris, quoties precarium libellum fumeret in manus, Horarium pensum sacerdotum more facturus, adeo curas omnes abscedere, ut nulla res quantivis momenti attente precantis animum cogitationemque abriperet; usque eo tumultuantis animi motibus imperaverat. Alebat hanc pacem illa, quam Soarius ipse vocabat *Matrem spiritus*, temporum distributio; ita definitis distributisque diurnis spatiis, ne aliæ occupationes obstreperent aliis, aut alieno se tempori immiscerent. Jam inde a juniore ætate eam vivendi instituerat rationem, ut paria faceret et studium litterarum, et studium Orationis : utrique in tantum se mancipaverat, ut præter Deum suum (ita vocabat) suosque libros, suum præterea agnosceret nihil. Duos tulit ea Provincia viros præ cæteris magno spiritalium rerum usu, atque insigni pietate florentes, alterum, quem jam diximus, Martinum Guttierrez, Balthassarem Alvarez alterum : horum consuetudine, et familiaritate Soarius jucundissime et sanctissime utebatur : iis magistris in schola spiritali ad omne virtutum, et Orationis maxime, pergebat exemplum. Præerat hic posterior instituendis Societatis more Novitiis Medinæ, quam vocant, del Campo. Eo Soarius, qui tum Salmanticæ litteris operam dabat, permerso leucarum spatio non mediocri, pedes peregrinantium ritu, feriarum tempore se conferebat, ut sancti viri colloquiis proficeret in spiritu : deque rebus divinis meditandi artes, et rationes eo ducente ac docente susciperet. Dicebat interdum : *Si e duabus altera necessitas imponeretur, vel solitam ritu Societatis orandi horam, vel quæsitam tot annorum labore scientiam amittendi : æquiori laturum animo hujus, quam illius jacturam.* Statis matutinae precationis horis, urgentissimæ licet occupationes alio traherent, defuit nunquam. Semihoram ante lucem, quam cæteri maturius evigilabat, ut longius orationi tempus impenderet : alteram, priusquam iret discubitu, quamvis scribendo, studendoque defessus, Divorum, quos sibi adhibuerat tutelares, colloquio ac precibus dabat. Ita noctem, et lucem præibat oratio totius fere diei comes. Interdiu si studiis inhærenti quæstio aliqua perdifficilis, nodusve implicatus occurreret, cujus exitus esset in tenebris; ante vivam Christi e Cruce pendentis effigiem divinæ lucis radios a Patre luminum mutuabatur; si dubius adhuc hæreret, Beatissimam subinde Deiparam, cujus etiam imago ante oculos erat, piissime ac familiarissime consulebat. Cum quidam inter loquendum de Urbis, quas vocant, stationibus sermonem inseruisset, adjecit :